© 2026 International Conference on Multidisciplinary Sciences and Innovations . All Rights Reserved.

SURXONDARYO VILOYATI TUPROQLARINING OZIQ MODDALAR BILAN TA'MINLANGANLIK HOLATI

Turdiyev Botir Azamat o'g'li
Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti q.x.f.f.d (PhD)
botir.turdiyev.93@mail.ru

Anotatsiya. Ushbu maqolada Respublikamizning janubiy viloyati bo'lgan Surxondaryo viloyatining sug'oriladigan tuproqlarining gumus, harakatchan fosfor va alamashinuvchan kaliy kabi oziq moddalar bilan ta'minlanganlik holati to'g'risida so'z boradi.

Аннотация. В данной статье рассматривается обеспеченность такими питательными веществами, как гумус, подвижный фосфор и растворимый калий, в орошаемых почвах Сурхандарьинской области, которая является южным регионом нашей Республики.

Annotation. This article deals with the supply of nutrients such as humus, mobile phosphorus and soluble potassium in the irrigated soils of the Surkhandarya region, which is the southern region of our Republic.

Kalit so'zlar. Surxondaryo viloyati, qishloq xo'jaligi yerlari, tuproq unumdorligi, ta'minlanganlik darajasi, oziq modda, harakatchan fosfor, alamashinuvchan kaliy, gumus.

Ключевые слова. Сурхандарьинская область, земли сельскохозяйственного назначения, плодородие почв, уровень обеспеченности. питательные вещества, подвижный фосфор, обменный калий, гумус.

Key words. Surkhandarya region, agricultural land, soil fertility, level of provision. nutrients, mobile phosphorus, exchangeable potassium, humus.

Kirish. Mavjud qishloq xo'jalik yerlarining unumdorligini saqlash, qayta tiklash va oshirish, tuproqlarning eroziyaga, sho'rlanishga, botqoqlanishga, cho'llanishga va tanazzul (degradatsiya)ga uchrashining oldini olish, yerlardan belgilangan maqsadlarda, oqilona foydalanishni tashkil etish va shu asosda foydalanish samaradorligini oshirish bugungi kunda dunyo miqyosidagi eng dolzarb masalalardan hisoblanadi.

Surxondaryo viloyatining dehqonchilikda foydalanadigan yerlar maydoni 284,3 ming gektar, shundan sug'oriladigan yerlar 271,6 ming gektar, shu jumladan, 120,8 ming gektar yerga paxta, 129,7 ming gektar yerga don ekinlari, 9,1 ming gektar yerga sabzavot, 1,8 ming ga yerga poliz, 5,5 ming gektar yerga kartoshka, 16,2 ming gektar yerga yem-xashak ekinlari ekiladi. 33,5 ming gektar yer ko'p yillik daraxtzorlar, 12,7 ming gektar yer mevazor, 5,2 ming yer tutzor, 15,1 ming gektar yer tokzorlar bilan band. 854,2 ming gektar yerni yaylovlar egallagan. [4]. Ushbu qishloq xo'jaliga mo'ljallangan tuproqlardan samarali foydalanish, unumdorligini oshirish hamda saqlash hozirgi kundagi soha hodimlari oldida turgan muhum vazifalardir.

Adabiyotlar tahlili. Qishloq xo'jaligi yerlaridan foydalanuvchilar tomonidan tuproq unumdorligini oshirish, ayniqsa organik o'g'itlardan keng foydalanish bo'yicha kompleks tadbirlarni yetarli darajada amalga oshirilmaganligi natijasida, so'nggi 30 yilda sug'oriladigan tuproqlarda gumus miqdori 10-15 foizga kamayib ketgan, oqibatda ekvivalent hisobida boy berilgan sug'oriladigan ekin yerlari 450 ming gektarni tashkil qiladi. Uzoq yillar davomida qishloq xo'jaligi yerlaridan nooqilona foydalanish natijasida tuproqning tabiiy unumdorligi va ekinlar hosildorligi pasayib, yetishtirilgan mahsulot sifati yomonlashmoqda, atrof muhit ifloslanishi ortib bormoqda. Jumladan, sug'oriladigan ekin yerlaridagi tuproqlarning

93 foizida harakatchan fosfor miqdori, 68,3 foizida almashuvchan kaliy miqdori, 79,3 foizida gumus (chirindi) miqdori o'rtachadan past darajaga tushib qolgan [3].

© 2026 International Conference on Multidisciplinary Sciences and Innovations . All Rights Reserved.

X.Zokirov va boshqalarning ta'kidlashicha Surxondaryo viloyati tuproqlari tarkibidagi chirindi miqdori so'ngi 25 yil davomida 0,35% kamaygan. Shuningdek, harakatchan fosfor va almashinuvchan kaliy miqdori ham kamaygan. [1].

Biz viloyat tuproqlarini oziq moddalar bilan ta'minlanganlik darajasini bilish uchun Uzagrolab.uz web sayti ma'lumotlarini o'rgandik.

Natijalar va ularning tahlili. Surxondaryo viloyati agrokimyoviy tahlil markazi xizmati natijalariga ko'ra viloyatda sug'oriladigan 29 710 ga maydon (10 % atrofida) Agrokimyoviy tahlil qilingan. Ushbu yerlarning gumus, harakatchan fosfor va alamashinuvchan bilan ta'minlanganlik darajasi 1-2-3 jadvallarda berilgan [2].

1-jadval.

Surxondaryo viloyati tuproqlarining harakatchan fosfor bilan ta'minlanganlik ko'rsatkichlari (14.10.2024 y), %.

Hududlar	Tahlil,qilingan maydon, ga	Ta'minlanganlik darajalari				
		Juda kam	Kam	O'rtacha	Yuqori	Juda yuqori
Qumqurg'on	2 357	41.3	38.8	12.3	4.3	3.3
Angor	669	42.8	32.9	10.8	5.7	7.8
Uzun	418	13.1	32.9	26.5	14.0	13.5
Oltinsoy	208	54.7	31.2	5.6	0.0	8.4
Qiziriq	888	87.2	10.1	1.4	0.5	0.8
Muzrabod	4 139	39.8	21.8	27.0	7.0	4.5
Bandixon	1 918	66.4	18.0	8.8	3.6	3.2
Denov	4 985	15.4	72.5	6.2	3.4	2.4
Jarqo'rg'on	5 913	15.0	12.6	48.6	21.9	1.8
Sariosiyo	388	71.7	19.7	7.4	1.2	0.0
Sherobod	5 556	28.3	22.2	31.3	17.1	1.1
Termiz	1 228	41.6	32.3	10.1	4.3	11.6
Sho'rchi	1 038	45.3	32.4	7.5	8.1	6.6
Surxondaryo bo'yicha :	29 710	32.4	30.5	23.4	10.5	3.2

Viloyat agrokimyo natijalariga ko'ra viloyatimiz tumanlari tuproqlarining harakatchan fosfor bilan ham ta'minlanishi darajasi ko'ngildagidek emas. Masalan, Oltinsoy tumani yerlarining 54,7%, Angor tumanining 42,8%, Muzrabod tumanining 39,8%, Denov tumanining 15,4%, Jarqo'rg'on tumanining 15,0%,

Qiziriq tumanining 87,2%, Qumqo'rg'on tumanining 41,3%, Sariosiyo tumanining 71,7%, Termiz tumanining 68,1%, Sherobod tumanining 16,9%, Sho'rchi tumanining 57,6%, Uzun tumanining 38,5% yerlari harakatchan fosfor bn juda kam ta'minlangan (1-jadval).

2-jadval.

© 2026 International Conference on Multidisciplinary Sciences and Innovations . All Rights Reserved.

Surxondaryo viloyati tuproqlarining alamashinuvchan kaliy bilan ta'minlanganlik ko'rsatkichlari (14.10.2024 y), %.

Hududlar	Tahlil,qili ngan maydon, ga	Ta'minlanganlik darajalari				
		Jud a kam	Ka m	O'rtac ha	Yuq ori	Juda yuqori
Qumqurg'on	2 357	41. 3	38.8	12.3	4.3	3.3
Angor	669	45. 6	30.5	13.1	3.7	7.2
Uzun	418	37. 7	60.2	2.1	0.0	0.0
Oltinsoy	208	7.7	23.3	54.2	11.2	3.6
Qiziriq	888	0.7	14.3	13.2	33.4	38.4
Muzrabod	4 139	8.6	25.1	37.4	17.3	11.6
Bandixon	1 918	3.2	10.6	20.1	30.6	35.5
Denov	4 985	11. 0	40.4	45.7	2.9	0.0
Jarqo'rg'on	5 913	15. 7	43.5	33.8	2.8	4.2
Sariosiyo	388	21	60.4	17.3	1.4	0
Sherobod	5 556	2.8	16.3	16.9	15.0	49.0
Termiz	1 228	18. 6	42.8	25.0	8.3	5.2
Sho'rchi	1 038	46. 6	35.6	16.2	1.1	0.6
Surxondaryo bo'yicha :	29 710	13. 9	31.9	28.0	10.5	15.7

Shu o'rinda ochiq e'tirof etish kerakki, tuproq tarkibidagi almashinuvchi kaliy miqdori ham ko'ngildagidek emas. Jumladan, tumanlar kesimida tekshirish o'tkazilgan maydonga nisbatan (foiz hisobida) Oltinsoy tumanining 7,7%, Angor tumanining 45,6%, Muzrabod tumanining 8,6%, Denov tumanining 11,0%,

Jarqo'rg'on tumanining 15,7%, Qumqo'rg'on tumanining 41,3%, Sariosiyo tumanining 21,0%, Termiz tumanining 18,6%, Sherobod tumanining 2,8%, Sho'rchi tumanining 46,6%, Uzun tumanining 37,7%, Qiziriq tumanining 0,7%, Bandixon tumanining 3,2% yerlari almashinuvchi kaliy bilan juda kam ta'minlangan (2jadval).

© 2026 International Conference on Multidisciplinary Sciences and Innovations . All Rights Reserved.

Gumus bilan juda kam ta'minlangan yerlar Surxondaryo viloyat tumanlar kesimida Oltinsoy tumani yerlarining 34,1%, Angor tumanining 72,1%, Muzrabod tumanining 34,7%, Denov tumanining 15,6%, Jarqo'rg'on tumanining 26,2%, Qiziriq tumanining 58,5%, Qumqo'rg'on tumanining 41,3%, Sariosiyo tumanining 52,5%, Termiz tumanining 68,1%, Sherobod tumanining 16,9%, Sho'rchi tumanining 57,6%, Uzun tumanining 38,5% yerlari gumus bilan juda kam ta'minlangan(3-jadval).

3-jadval.

Surxondaryo viloyati tuproqlarining gumus bilan ta'minlanganlik ko'rsatkichlari (14.10.2024 y), %.

Hududlar	Tahlil,qilingan maydon, ga	Ta'minlanganlik darajalari				
		Juda kam	Kam	O'rtacha	Yuqori	Juda yuqori
Qumqurg'on	2 357	41.3	38.8	12.3	4.3	3.3
Angor	669	72.1	18.1	5.4	0.7	3.8
Uzun	418	38.5	38.4	15.3	6.3	1.5
Oltinsoy	208	34.1	20.2	19.4	15.7	10.5
Qiziriq	888	58.5	38.5	3.0	0.0	0.0
Muzrabod	4 139	34.7	16.7	19.8	25.8	2.9
Bandixon	1 918	67.1	29.3	2.9	0.5	0.3
Denov	4 985	15.6	49.2	28.3	5.4	1.5
Jarqo'rg'on	5 913	26.2	16.0	23.3	31.7	2.9
Sariosiyo	388	52.5	40.3	7.2	0	0
Sherobod	5 556	16.9	22.3	55.5	4.1	1.4
Termiz	1 228	68.1	23.1	6.2	1.1	1.5
Sho'rchi	1 038	57.6	26.9	11.5	2.6	1.4
Surxondaryo bo'yicha :	29 710	35.4	26.1	24.5	12.1	1.9

Xulosa. Surxondaryo viloyati bo'yicha agrokimyoviy tahlil qilingan 29 710 ga maydonning 32,7 foizi juda kam, 30,4 foizi kam, 23,2 foizi o'rtacha, 10,3 foizi yuqori, 3,3 foizi juda ko'p darajada harakatchan fosfor bilan ta'minlangan. Almashunuvchan kaliy miqdori tahlil qilingan viloyat maydonning 14,9 foizi juda kam, 31,6 foizi kam, 27,7 foizi o'rtacha, 10,3 foizi yuqori, 15,3 foizi juda ko'p miqdorda, gumus bilan esa 36,1 foizi juda kam, 26,0 foizi kam, 24,3 foizi o'rtacha, 11,7 foizi yuqori, 1,9 foizi juda ko'p miqdorda ta'minlangan.

Viloyatning tahlil qilingan tuproqlarida o'rtacha harakatchan fosfor miqdori 26 mg/kg ni, alamashinuvchan kaliy miqdori 230,3 mg/kg, gumus bilan esa 1,0 % ni tashkil etadi.

Qishloq xo'jaligini kimyolashtirish bilan bog'liq bo'lgan masalalarini to'g'ri hal etish uchun tuproqning agrokimyoviy xossalarini o'rganish zarur. Tuproqlarni agrokimyoviy tekshirish va kartografiyalash ishlari avvalo organik va mineral o'g'itlardan to'g'ri foydalanish imkonini beradi.

© 2026 International Conference on Multidisciplinary Sciences and Innovations . All Rights Reserved.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1.X.X.Zokirov, A.R.Xurramova, D.A.Otamurodova. “Tuproq unumdorligi iqtisodiy o‘sishning samaradorlik manbai”. Tuproq va atrof muhit muhofazasi masalalari” mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari to’plami. Termiz-2020 y. 7-9-bet.

2.https://uzagrolab.uz

3. https://lex.uz/acts/-4378526

4. https://uz.wikipedia.org/wiki/Surxondaryo_viloyati